

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه علوم اجتماعی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش جامعه‌شناسی

عنوان :

عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف بین نسلی
(مطالعه موردی والدین و فرزندان ۲۴-۲۰ ساله شهر خلخال در سال ۱۳۹۰)

استاد راهنما :

دکتر امیر آشفته تهرانی

استاد مشاور :

دکتر زهرا حضرتی صومعه

پژوهشگر :

محمد رحیمی

پاییز ۱۳۹۰

این پایان نامه را تقدیم می‌کنم به:

پدر و مادر عزیزم:

آنان که زندگی خود را وقف خوشبختی فرزندان‌شان کردند و نمونه کامل از خودگذشتگی و ایثارند و در تمام مراحل زندگی افتخار من هستند.

الهي دلي ده كه در شكر تو جان بازيم و جاني ده كه كار جهان سازيم،
الهي دانايي ده كه از راه نيافتيم و بينايي ده كه در چاه نيافتيم.

با سپاس و تقدير از:

جناب آقاي دكتور امير آشفته تهراني
بخاطر راهنمايي هاي مدبرانه و دلسوزانه ايشان در تمام مراحل پژوهش،
سرکار خانم دكتور زهرا حضرتي صومعه
بخاطر دقت و زحمات و افر ايشان در تصحيح اين پايان نامه.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محمد رحیمی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۸۳۶۷۴۸۰۰ در رشته جامعه‌شناسی که در تاریخ ۱۳۹۰/۸/۲۸ از پایان نامه خود تحت عنوان: عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف بین نسلی (مطالعه موردی والدین و فرزندان ۲۴-۲۰ ساله شهر خلخال در سال ۱۳۹۰) با کسب نمره ۱۹/۵۰ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می‌شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۸/۲۸

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای محمد رحیمی از پایان نامه خود
دفاع نموده و با نمره ۱۹/۵۰ بحروف نوزده و پنجاه صدم
و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

چکیده

فصل اول: مقدمات و کلیات

۲	۱-۱- مقدمه
۴	۲-۱- بیان مساله
۷	۳-۱- اهداف پژوهش
۷	۱-۳-۱- هدف اصلی
۷	۲-۳-۱- اهداف اختصاصی (فرعی)
۸	۴-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۹	۵-۱- حدود پژوهش
۹	۱-۵-۱- حدود موضوعی
۱۰	۲-۵-۱- حدود مکانی
۱۰	۳-۵-۱- حدود زمانی
۱۰	۴-۵-۱- حدود مفعولی
۱۰	۶-۱- تعریف مفاهیم و اصطلاحات

فصل دوم: بررسی و نقد منابع و تدوین چهارچوب نظری

۱۵	۱-۲- مقدمه
۱۵	۲-۲- بررسی و نقد نظریه‌ها، الگوها و مدل‌های پژوهش
۱۵	۱-۲-۲- نظریه‌های جامعه‌شناختی
۱۵	۱-۱-۲-۲- نظریه کارکردگرایی دورکیم
۱۷	۲-۱-۲-۲- نظریه ساختی - کارکردی پارسنز
۱۹	۳-۱-۲-۲- نظریه گذار از سنت به تجدد زیمل
۲۱	۴-۱-۲-۲- نظریه ساختاری - تاریخی مانهایم
۲۴	۵-۱-۲-۲- نظریه تکامل روابط بین نسلی کلمن
۲۵	۶-۱-۲-۲- نظریه جهان اجتماعی بوردیو
۲۷	۷-۱-۲-۲- نظریه تحول ارزشی اینگلهارت
۳۰	۸-۱-۲-۲- نظریه تعارض سنت و تجدد گیدنز
۳۲	۹-۱-۲-۲- نظریه تناقض در پرورش اجتماعی اولیه و ثانویه برگر و لاکمن
۳۵	۱۰-۱-۲-۲- نظریه تغییر در فرایند جامعه پذیری مک لوهان
۳۷	۱۱-۱-۲-۲- نظریه جهانی‌شدن رابرتسون
۳۹	۱۲-۱-۲-۲- نظریه تطور فرهنگی مید
۴۱	۲-۲-۲- نظریه‌های روانشناسی اجتماعی
۴۱	۱-۲-۲-۲- نظریه بحران هویت اریکسون
۴۲	۲-۲-۲-۲- نظریه حسو ارزشی گودنو
۴۴	۳-۲-۲-۲- نظریه سطوح ارزشی بنگستون
۴۷	۳-۲- بررسی و نقد مطالعات تجربی قبلی

۴۷	..... ۱-۳-۲ پژوهش‌های خارجی
۴۹	..... ۲-۳-۲ پژوهش‌های داخلی
۵۴	..... ۴-۲ نقدي بر تحقیقات انجام‌شده
۵۹	..... ۵-۲ چهارچوب نظري پژوهش
۶۵	..... ۶-۲ مدل تحلیلي پژوهش
۶۷	..... ۷-۲ فرضیات پژوهش
۶۷	..... ۸-۲ متغیرهای پژوهش
۶۸	..... ۹-۲ تعريف نظري و عملیاتی متغیرها
۶۸	..... ۱-۹-۲ تعريف نظري
۷۰	..... ۲-۹-۲ تعريف عملیاتی
	فصل سوم: روش پژوهش
۸۰	..... ۱-۳ مقدمه
۸۰	..... ۲-۳ روش پژوهش
۸۱	..... ۳-۳ طرح پژوهش
۸۱	..... ۴-۳ جامعه آماری
۸۲	..... ۵-۳ حجم نمونه
۸۳	..... ۶-۳ روش‌های نمونه‌گیری
۸۳	..... ۷-۳ تکنیک گردآوری داده‌ها
۸۴	..... ۸-۳ اعتبار (روایی)
۸۵	..... ۹-۳ قابلیت اعتماد (پایایی)
۸۷	..... ۱۰-۳ آماره‌های لازم جهت تحلیل داده‌ها
	فصل چهارم: تحلیل داده‌ها
۸۹	..... ۱-۴ مقدمه
۹۰	..... 2-4 سیمای پاسخگویان
۹۰	..... 1-2-4 فرزندان
۹۰	..... 1-1-2-4 جنس
۹۱	..... 2-1-2-4 میزان تحصیلات
۹۲	..... 3-1-2-4 سن
۹۲	..... 4-1-2-4 وضعیت تأهل
۹۴	..... 2-2-4 والدین
۹۴	..... 1-2-2-4 سن پدر
۹۵	..... 2-2-2-4 سن مادر
۹۶	..... 3-2-2-4 وضعیت اشتغال پدران
۹۷	..... 4-2-2-4 وضعیت اشتغال مادران
۹۸	..... 5-2-2-4 میزان تحصیلات
۹۹	..... 6-2-2-4 درآمد پدر
۱۰۰	..... 7-2-2-4 درآمد مادر
۱۰۱	..... 3-4 یافته‌های توصیفی
۱۰۱	..... 1-3-4 فرزندان
۱۰۱	..... 1-1-3-4 بحران هویت
۱۰۲	..... 2-1-3-4 حشو ارزشی

۱۰۳	..... 3-1-3-4 نشئت ارزشي
۱۰۴	..... 4-1-3-4 فردگرايي
۱۰۵	..... 5-1-3-4 استفاده از رسانه‌هاي جمعي
۱۰۶	..... 6-1-3-4 گرايش به اعتقادات ديني
۱۰۷	..... 7-1-3-4 اعتماد اجتماعي
۱۰۸	..... 8-1-3-4 شكاف بين نسلي والدين و فرزندان 20-24 ساله شهر خلخال
۱۰۹	..... 9-1-3-4 مهم‌ترين مشكلات جوانان با والدين
۱۱۰	..... 2-3-4 والدين
۱۱۰	..... 1-2-3-4 بحران هويت
۱۱۱	..... 2-2-3-4 حشو ارزشي
۱۱۲	..... 3-2-3-4 فردگرايي
۱۱۳	..... 4-2-3-4 استفاده از رسانه‌هاي جمعي
۱۱۴	..... 5-2-3-4 گرايش به اعتقادات ديني
۱۱۵	..... 6-2-3-4 اعتماد اجتماعي
۱۱۶	..... 7-2-3-4 مهم‌ترين مشكلات والدين با فرزندان
۱۱۷	..... 4-4 يافته‌هاي استنباطي
۱۱۷	..... 1-4-4 تجزيه و تحليل داده‌ها
۱۱۸	..... 1-1-4-4 محاسبه رگرسيوني تأثير ميزان بحران هويت بر شكاف بين نسلي
۱۲۰	..... 2-1-4-4 محاسبه رگرسيوني تأثير ميزان حشو ارزشي بر شكاف بين نسلي
۱۲۲	..... 3-1-4-4 محاسبه رگرسيوني تأثير ميزان نشئت ارزشي بر شكاف بين نسلي
۱۲۴	..... 4-1-4-4 محاسبه رگرسيوني تأثير ميزان فردگرايي بر شكاف بين نسلي
۱۲۶	..... 5-1-4-4 محاسبه رگرسيوني تأثير ميزان استفاده از رسانه‌هاي جمعي بر شكاف بين نسلي
۱۲۸	..... 6-1-4-4 محاسبه رگرسيوني تأثير ميزان گرايش به اعتقادات ديني بر شكاف بين نسلي
۱۳۰	..... 7-1-4-4 محاسبه رگرسيوني تأثير ميزان اعتماد اجتماعي بر شكاف بين نسلي
۱۳۲	..... 8-1-4-4 تفاوت بين پايگاه اقتصادي - اجتماعي و شكاف بين نسلي
۱۳۳	..... 9-1-4-4 تحليل رگرسيوني چندمتغيري شكاف بين نسلي با مجموعه متغيرهاي مستقل
	فصل پنجم: نتايج پژوهش
۱۳۶	..... ۱-۵ مقدمه
۱۳۶	..... ۲-۵ يافته‌هاي پژوهش
۱۳۶	..... ۱-۲-۵ سيماي پاسخگويان
۱۳۸	..... ۲-۲-۵ يافته‌هاي توصيفي
۱۳۸	..... ۱-۲-۲-۵ يافته‌هاي توصيفي فرزندان
۱۴۲	..... ۲-۲-۲-۵ يافته‌هاي توصيفي والدين
۱۴۵	..... ۳-۲-۵ يافته‌هاي استنباطي
۱۴۷	..... ۳-۵ نتيجه‌گيري
۱۵۲	..... ۴-۵ پيشنهادهات پژوهش
۱۵۲	..... ۱-۴-۵ پيشنهادهات حاصل از پژوهش
۱۵۴	..... ۲-۴-۵ پيشنهادهاتي براي محققين بعدي
۱۵۶	..... ۵-۵ محدوديت‌هاي پژوهش
۱۵۷	..... فهرست منابع و مأخذ
۱۶۶	..... پيوست

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۱	جدول (۱-۲) مقایسه جوامع - پیوندها و پیامدها
۵۷	جدول (۲-۲) طبقه‌بندی روش‌شناسانه پژوهش‌های انجام شده در حوزه شکاف نسلی (خارج از کشور)
۵۸	جدول (۳-۲) طبقه‌بندی روش‌شناسانه پژوهش‌های انجام شده در حوزه شکاف نسلی (داخل کشور)
۶۰	جدول (۴-۲) مقایسه دیدگاه‌های نظری شکاف نسلی در میان نظریه‌پردازان
۶۱	جدول (۵-۲) ماتریس چارچوب نظری پژوهش
۸۶	جدول شماره (۱-۳): ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای اصلی پژوهش (پرسشنامه فرزندان)
۸۶	جدول شماره (۲-۳): ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای اصلی پژوهش (پرسشنامه والدین)
۹۰	جدول شماره (1-4): توزیع پاسخگویان بر حسب جنس
۹۱	جدول شماره (2-4): توزیع پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات
۹۲	جدول شماره (3-4): توزیع پاسخگویان بر حسب سن پاسخگویان
۹۳	جدول شماره (4-4): توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت تاهل
۹۴	جدول شماره (5-4): توزیع پاسخگویان بر حسب سن پدران
۹۵	جدول شماره (6-4): توزیع پاسخگویان بر حسب سن مادران
۹۶	جدول شماره (۷-4): توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت اشتغال پدران
۹۷	جدول شماره (8-4): توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت اشتغال مادران
۹۸	جدول شماره (9-4): توزیع پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات پدران
۹۹	جدول شماره (10-4): توزیع پاسخگویان بر حسب درآمد پدر پاسخگویان
۱۰۰	جدول شماره (11-4): توزیع پاسخگویان بر حسب درآمد مادر پاسخگویان
۱۰۱	جدول شماره (12-4): توزیع پاسخگویان بر حسب بحران هویت
۱۰۲	جدول شماره (13-4): توزیع پاسخگویان بر حسب حسو ارزشی
۱۰۳	جدول شماره (14-4): توزیع پاسخگویان بر حسب تثبیت ارزشی
۱۰۴	جدول شماره (15-4): توزیع پاسخگویان بر حسب فردگرایی
۱۰۵	جدول شماره (16-4): توزیع پاسخگویان بر حسب استفاده از رسانه‌های جمعی
۱۰۶	جدول شماره (17-4): توزیع پاسخگویان بر حسب گرایش به اعتقادات دینی
۱۰۷	جدول شماره (18-4): توزیع پاسخگویان بر حسب اعتماد اجتماعی
	جدول شماره (19-4) توزیع میزان شکاف بین‌نسلی والدین و فرزندان 20-24 ساله شهر خلخال ۱۰۸
۱۰۹	جدول شماره (20-4) مهم‌ترین مشکلات جوانان با والدین
۱۱۰	جدول شماره (21-4) توزیع پاسخگویان بر حسب بحران هویت
۱۱۱	جدول شماره (22-4): توزیع پاسخگویان بر حسب حسو ارزشی
۱۱۲	جدول شماره (23-4): توزیع پاسخگویان بر حسب فردگرایی
۱۱۳	جدول شماره (24-4): توزیع پاسخگویان بر حسب استفاده از رسانه‌های جمعی
۱۱۴	جدول شماره (25-4): توزیع پاسخگویان بر حسب گرایش به اعتقادات دینی
۱۱۵	جدول شماره (26-4): توزیع پاسخگویان بر حسب اعتماد اجتماعی

- جدول شماره (27-4) مهم‌ترین مشکلات والدین با فرزندان ۱۱۶
- جدول شماره (28-4): محاسبه ضریب همبستگی بین عوامل تأثیرگذار بر شکاف نسلی والدین
و فرزندان 20-24 ساله شهر خلخال ۱۱۷
- جدول شماره (29-4): جدول برآورد مدل رگرسیونی تأثیر میزان بحران هویت جوانان بر
شکاف بین‌نسلی ۱۱۸
- جدول شماره (30-4): جدول ضرایب رگرسیونی تأثیر میزان بحران هویت جوانان بر شکاف
بین‌نسلی ۱۱۸
- جدول شماره (۳۱-۴): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۱۹
- جدول شماره (32-4): جدول برآورد مدل رگرسیونی تأثیر میزان حشو ارزشی والدین بر
شکاف بین‌نسلی ۱۲۰
- جدول شماره (33-4): جدول ضرایب رگرسیونی رابطه بین حشو ارزشی والدین و شکاف
بین نسلی ۱۲۰
- جدول شماره (34-4): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۲۱
- جدول شماره (35-4): جدول برآورد مدل رگرسیونی تأثیر میزان تشنیت ارزشی بر شکاف
بین نسلی ۱۲۲
- جدول شماره (36-4): جدول ضرایب رگرسیونی رابطه بین میزان تشنیت ارزشی و شکاف
بین نسلی ۱۲۲
- جدول شماره (۳۷-۴): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۲۳
- جدول شماره (۳۸-۴): جدول برآورد مدل رگرسیونی تأثیر میزان فردگرایی فرزندان بر
شکاف بین نسلی ۱۲۴
- جدول شماره (39-4): جدول ضرایب رگرسیونی تأثیر میزان فردگرایی فرزندان بر شکاف
بین نسلی ۱۲۴
- جدول شماره (40-4): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۲۵
- جدول شماره (41-4): جدول برآورد مدل رگرسیونی تأثیر م استفاده از رسانه‌های جمعی بر
شکاف نسلی ۱۲۶
- جدول شماره (42-4) جدول ضرایب رگرسیونی تأثیر میزان استفاده از رسانه‌های جمعی بر
شکاف بین‌نسلی ۱۲۶
- جدول شماره (43-4): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۲۷
- جدول شماره (44-4): جدول برآورد مدل رگرسیونی تأثیر میزان گرایش به اعتقادات دینی بر
شکاف بین‌نسلی ۱۲۸
- جدول شماره (45-4): جدول ضرایب رگرسیونی تأثیر میزان گرایش به اعتقادات دینی بر
شکاف بین‌نسلی ۱۲۸
- جدول شماره (46-4): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۲۹
- جدول شماره (47-4): جدول برآورد مدل رگرسیونی تأثیر میزان اعتماد اجتماعی بر شکاف
بین نسلی ۱۳۰
- جدول شماره (48-4): جدول ضرایب رگرسیونی تأثیر میزان اعتماد اجتماعی بر شکاف بین
نسلی ۱۳۰
- جدول شماره (۴۹-۴): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۳۱
- جدول شماره (۵۰-۴): جدول برآورد ضرایب رگرسیونی ۱۳۲

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

- نمودار شماره (۱-۲): مدل تحلیلی شکاف بین نسلی و عوامل موثر بر آن ۶۶
- نمودار شماره (۱-۴): توزیع پاسخگویان برحسب جنس ۹۰
- نمودار شماره (۲-۴): توزیع پاسخگویان برحسب مقطع تحصیلی ۹۱
- نمودار شماره (۳-۴): توزیع پاسخگویان برحسب سن پاسخگویان ۹۲
- نمودار شماره (۴-۴): توزیع پاسخگویان برحسب وضعیت تاهل ۹۳
- نمودار شماره (۵-۴): توزیع پاسخگویان برحسب سن پدران ۹۴
- نمودار شماره (۶-۴): توزیع پاسخگویان برحسب سن مادران ۹۵
- نمودار شماره (۷-۴): توزیع پاسخگویان برحسب وضعیت اشتغال پدران ۹۶
- نمودار شماره (۸-۴): توزیع پاسخگویان برحسب وضعیت اشتغال مادران ۹۷
- نمودار شماره (۹-۴): توزیع پاسخگویان برحسب مقطع تحصیلی پدران ۹۸
- نمودار شماره (۱۰-۴): توزیع پاسخگویان برحسب درآمد پدر ۹۹
- نمودار شماره (۱۱-۴): توزیع پاسخگویان برحسب درآمد مادر ۱۰۰

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۳۷.....	شکل شماره (۱-۲): تحولات مربوط به جهان در قرن بیستم
۱۳۴.....	شکل شماره (۱-۴): مدل نظری نهایی و تأییدشده تحقیق

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی موثر بر شکاف بین نسلی والدین و فرزندان ۲۰ تا ۲۴ ساله در شهر خلخال انجام شده است. در این پژوهش آنچه مورد توجه است، ضرورت اهمیت دادن به پدیده شکاف نسلی میان جوانان و والدین است. چارچوب نظری و مدل تحلیلی با استفاده از نظریه نظریه‌پردازانی همچون گئورگ زیمل، پیتر برگر و تامس لاکمن، رونالد اینگلهارت، اریک اریکسون، جکلین گودنو و ورنل بنگستون ارائه شد. این پژوهش به روش پیمایشی انجام شد و با تکنیک پرسشنامه که دارای اعتبار صوری و اعتبار سازه‌ای و اعتماد (آلفای کرونباخ بالای ۷۰ درصد) به گردآوری اطلاعات اقدام شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی ۵۷۴۶ نفر از جوانان ۲۰ تا ۲۴ ساله شهر خلخال به همراه والدینشان بودند که از بین آنها با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۶۰ نفر به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای و سهمیه‌ای به عنوان نمونه انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از دو شیوه آمار توصیفی و استنباطی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار spss، پس از تهیه جدول ماتریس، اطلاعات در قالب جداول یک‌بعدی و دوی‌بعدی تنظیم شد. یافته‌های پژوهش نشانگر این بودند که شکاف بین نسلی (متغیر وابسته) با متغیرهای بحران هویت، حسو ارزشی والدین، تشننت ارزشی، فردگرایی، استفاده از رسانه‌های جمعی، گرایش به اعتقادات دینی و اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری دارد. همچنین نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره نشان داد متغیرهای مستقل وارد شده در معادله جمعاً ۷۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نمودند.

فصل اول
مقدمات و کلیات

- مقدمه
- بیان مسأله
- اهداف پژوهش
- ضرورت و اهمیت پژوهش
- حدود پژوهش
- تعریف مفاهیم و اصطلاحات

۱-۱- مقدمه^۱

شکاف نسلي که به عنوان اختلافي در نگرش يا رفتار جوانان و افراد سالمندتر تعريف شده است، موضوع بحث و بررسي ديرينه و مشترک جامعه‌شناسان، روانشناسان اجتماعي، صاحب‌نظران علوم تربيتي و مردم‌شناسان فرهنگي بوده است. اين مفهوم نخستين بار پس از جنگ دوم جهاني و به ويژه در دهه ۶۰ در جوامع غربي مطرح شد که به نحوي اختلاف فرهنگي ميان فرزندان و والدينشان را تشریح مي‌کرد. در ايران نيز دهه شصت و هفتاد يکي از دوره‌هاي حساس و پرفراز و نشيبي است؛ دوره‌اي که يکي از سه رويداد مهم تاريخ معاصر؛ يعني انقلاب اسلامي آغاز مي‌شود و پس از آن نيز جنگ تحميلي به عنوان يک پديده اجتماعي مهم ديگر به وقوع مي‌پيوندد. اين دو پديده اجتماعي تغييرات وسيعي را در باورها و بينش‌هاي نسلي که در آن دوران زندگي مي‌کرد بوجود آورد. نسل ديروزي که داراي تجربه جنگ و انقلاب بود امروزه در کنار نسلي زندگي مي‌کند که فاقد اين نوع تجربه است و اين خود سبب شده است شکافي در بينش و آگاهي، باورها، تصورات، انتظارات، جهت‌گيري‌هاي ارزشي و الگوهاي رفتاري و سبک‌هاي زندگي اين نسل (والدين) با نسل جديد (فرزندان) به وجود آيد. اينک بحران شکاف نسل‌ها به هر تعبير، مشغله‌اي از مشغله‌هاي ذهني انديشمندان اجتماعي گرديده و بررسي عوامل موثر بر شکاف بين دو نسل در جامعه کنوني، از جمله مسائل حياتي و در اولويت است. در پژوهش حاضر، در پنج فصل به بررسي اين پديده پرداخته مي‌شود. فصل اول به طرح مقدمات و کليات پژوهش مي‌پردازد. در اين فصل به بيان مساله پژوهش، ضرورت و اهميت پژوهش، اهداف پژوهش، حدود پژوهش و تعريف مفاهيم و اصطلاحات مطرح در پژوهش اشاره شده است. فصل دوم به بررسي و نقد منابع و تدوين چهارچوب نظري پژوهش اختصاص دارد. در اين فصل به بررسي و نقد نظريه‌هاي جامعه‌شناختي و روانشناسي اجتماعي، بررسي پژوهش‌هاي انجام گرفته داخلي و خارجي، مدل تحليلي استنتاجي، فرضيات و متغيرهاي مرتبط و تعريف نظري و عملياتي آن‌ها پرداخته مي‌شود.

فصل سوم به مباحث روش شناختی و فنی پژوهش می‌پردازد. در این فصل به بیان روش پژوهش، طرح تحقیق، مباحث مرتبط با نمونه‌گیری، اعتبار و پایایی و . . . اشاره شده است. در واقع این فصل تمهیدات به کار گرفته شده برای ورود به میدان تحقیق را تشریح می‌نماید. فصل چهارم از چند بخش تشکیل شده است. توصیف و توزیع پاسخگویان، توصیف متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش و همچنین همبستگی بین شاخص‌های شکاف نسلی و عوامل تاثیرگذار بر آن، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر مکمل این فصل هستند. فصل پایانی، حاصل بازبینی مجدد کل پژوهش و گره‌زدن بخش‌های مختلف آن با هم، به منظور نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات بر اساس یافته‌های پژوهش است.

۲-۱- بیان مسأله ۱

در طول چند دهه اخیر تغییرات وسیعی در داخل نهاد خانواده رخ داده است. در روند تغییر و تحول خانواده، برخی کارکردهای آن به نهادهای اجتماعی دیگر واگذار شده و همچنین خانواده با برخی اختلالات کارکردی^۲ روبروست. انتقال موراثت فرهنگی^۳، ارزش‌ها^۴ و هنجارها^۵ به نسل بعد، از وظایف و کارکردهای خانواده است. اما بسیاری از عوامل مهم و اثرگذار، کارکرد این نهاد را با اختلال و ابهام روبرو می‌کند. نهاد خانواده در ایران، در طول تاریخ همواره با تحولات اجتماعی جهان معاصر دستخوش انواع تغییر و تحولات شده و اشکال مختلفی به خود گرفته است (زمانیان، ۱۳۸۷: ۱۰). از سوی دیگر برای شناخت و درک صحیح جامعه ایران باید تغییر و تحول خانواده‌های ایرانی را مطالعه نمود و از این‌رو، برای فهم و تحلیل درست آسیب‌های موجود در جامعه ایران، نیازمند آسیب‌شناسی خانواده هستیم.

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در حوزه آسیب‌شناسی خانواده وجود دارد مسأله شکاف نسلی^۶ بین والدین به‌عنوان نسل دیروز و فرزندان به‌مثابه نسل امروز است. به عبارت دیگر ساختار روابط میان والدین و فرزندان در خانواده هسته‌ای مدرن^۷، دستخوش دگرگونی بنیادین شده است. در خانواده معاصر، به دلایل مختلفی چون افزایش فردگرایی^۸، اهمیت یافتن حقوق فردی، کاهش اقتدار والدین (بویره پدر) و افزایش سریع و وسیع ارتباطات جمعی^۹، فرزندان فاصله بیشتری با والدین پیدا کرده‌اند (همان: ۸۱).

1- Problematic statement

2 - functional disorders

3 - cultural heritages

4 - values

5 - norms

6 - generation gap

7 - modern core family

8 - individualism

9 - mass communications

امروزه با ورود وسایل و تکنولوژی‌های جدید به عرصه خانواده‌ها شاهد این هستیم که والدین و فرزندان ساعت‌های متمادی در کنار یکدیگر می‌نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر نشانه‌هایی از آن نوع خانواده‌هایی را داریم که والدین و فرزندان دور هم نشسته و درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری با هم گفتگو کرده و نظرات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط موجود میان والدین و فرزندان به سردی گرائیده و دو نسل به دلیل داشتن تفاوت‌های اجتماعی^۱ و تجربه‌های زیسته^۲ مختلف زندگی را از دیدگاه خود نگریسته و مطابق با بینش خود آن را تفسیر می‌کنند. نسل دیروز (والدین) احساس دانایی و با تجربگی می‌کند و نسل امروز (فرزندان) که خواهان تطابق با پیشرفت‌های روز است، در برابر آنها واکنش نشان می‌دهد و چون از پس منطق و نصیحت‌های ریشه‌دار و سرشار از تجربه آنها بر نمی‌آید به لجبازی روی می‌آورد (دانائی، ۱۳۸۴: ۸).

امروزه سرعت تکنولوژی شکاف بین نسل فرزندان و والدینشان را بسط داده است. براساس اظهارات معاون سازمان بهزیستی کشور میزان گفتگو در بین اعضای خانواده در کشور تنها حدود ۳۰ دقیقه است که این می‌تواند آسیب‌زا باشد. فرزندان در مقایسه با والدین با وجود اینکه در یک فضای فرهنگی زندگی می‌کنند اطلاعات، گرایش‌ها و رفتارهای متفاوتی دارند، عوامل متعددی بر این پدیده تأثیرگذارند و این شکاف را روز به روز بیشتر می‌کنند. سرعت تحولات و بسط ارتباطات با جهان توسعه‌یافته، توجه بیشتر جوانان به برنامه‌های جهانی‌شدن فرهنگ، رسانه‌ها، گسترش روزافزون انجمن‌ها و کانون‌هایی غیر از کانون خانواده برای پیوستن و تعلق یافتن جوانان به آنها و غیره از آن جمله است (میرساردو و صداقت، ۱۳۸۸: ۷۴).

با توجه به آنچه که به آنها اشاره شد می‌توان گفت جامعه ایران در مرحله گذار تاریخی - اجتماعی خود قرار دارد و جامعه‌ای که در این مرحله قرار دارد استعداد و آمادگی بیشتری برای ایجاد شکاف نسلی دارد. بررسی‌های دقیق نشان می‌دهد که یکی از معضلات کلیدی و مهمی که اینک جامعه ایران با آن روبروست، عدم برقراری رابطه و تعامل منطقی میان نسل‌های مختلف است که می‌تواند زمینه‌ساز بروز مشکلات و بحران‌ها گردد، به گونه‌ای که امنیت عمومی و نظم اجتماعی^۳ را در جامعه با مشکل مواجه کند. در واقع شکاف بین نسل‌ها نسل‌ها و عدم تعامل منطقی بین آنها، از جمله چالش‌ها و دغدغه‌هایی است که همیشه وجود داشته اما در حال حاضر به دلایل مختلفی شاهد رشد بیش از پیش این شکاف و عدم توجه کافی به هنجارها و ارزش‌های اجتماعی^۴ و عدم تعامل مناسب بین فرزندان (نسل جدید) و

1 - social differents

2 - life experiences

3 - social order

4 - social values

والدین (نسل گذشته) هستیم. در چنین شرایطی است که زمینه شکاف نسل‌ها فراهم می‌شود و بحران هویت^۱ یا بی‌هویتی در جامعه به وجود می‌آید که خود می‌تواند زمینه آشفتگی اجتماعی^۲ و در صورت حاد آن زمینه بحران اجتماعی^۳ را در جامعه فراهم کند (موسوی چلک، ۱۳۸۸: ۹۸).

در جامعه دیروز شهر خلخال که یک جامعه سنتی بود فرزند تابع کامل والدین بود و دستورات آنان را بی‌چون و چرا اطاعت می‌کرد و چنانچه از تندخویی گاه به گاه والدین خود آزرده خاطر می‌شد، حق اعتراض نداشت. اما امروزه هرچه زمان به پیش می‌رود فرزندان نسبت به والدین و بزرگسالان خود بی‌اعتنا تر شده، و آنان را کم‌اطلاع و گاه بی‌اطلاع از دانش روز می‌پندارند، و از آنجا که چنین رفتاری برای والدین قابل پذیرش نیست در برابرش واکنش نشان می‌دهد و همین عمل باعث می‌شود ارتباطات عاطفی صمیمانه میان دو نسل از بین برود. از سوی دیگر جوان امروز شهر خلخال به دلیل اجتماعی شدن متفاوت و دگرگونی جامعه خواهان آن است که به سبک امروز زندگی کند و از اینکه والدین آداب و رسوم و ارزش‌های خاص خود را در خانه اعمال می‌کنند، احساس خرسندی نمی‌کند. چنین است که هر کس طبق نگرش و دیدگاه خود عمل کرده و دو نسل را با مشکلات متعددی مواجه می‌کند. لذا با توجه به مسائلی که بدانها اشاره شد سوال اصلی که در این پژوهش مطرح می‌باشد این است که چه عواملی باعث بروز شکاف بین دو نسل والدین و فرزندان می‌شود؟ و با چه راهکارهایی می‌توان با آن مقابله کرد؟

۳-۱- اهداف پژوهش^۴

در پژوهش حاضر یک هدف اصلی و نه هدف فرعی به شرح زیر مورد توجه قرار گرفته می‌شود:

۱-۳-۱- هدف اصلی

- بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف بین نسلی والدین و فرزندان ۲۰-۲۴ ساله شهر خلخال در سال ۱۳۹۰.

۲-۳-۱- اهداف اختصاصی (فرعی)

- بررسی تأثیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده در ایجاد شکاف بین نسلی؛
- بررسی تأثیر استفاده از رسانه‌های جمعی (داخلی و خارجی) در ایجاد شکاف بین نسلی؛
- بررسی تأثیر فردگرایی فرزندان در ایجاد شکاف بین نسلی؛
- بررسی تأثیر حسو ارزشی والدین در ایجاد شکاف بین نسلی؛

---

1 - identity crisis
2 - social disorder
3 - social crises
4- Research goals

- بررسی تأثیر گرایش به اعتقادات دینی در ایجاد شکاف بین نسلی؛
- بررسی تأثیر اعتماد اجتماعی در ایجاد شکاف بین نسلی؛
- بررسی تأثیر بحران هویت فرزندان در ایجاد شکاف بین نسلی؛
- بررسی تأثیر تشننت ارزشی در ایجاد شکاف بین نسلی؛
- ارائه راهکارهای مناسب، جهت کاهش و افول این شکاف از دیدگاه جامعه‌شناسی؛

۴-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش ۱

شکاف یا گسست نسلی^۲، به عنوان یک موضوع پژوهشی، موضوعی نوپا در جامعه‌شناسی است. در ایران نیز این حوزه نسبت به سایر حوزه‌ها و هم نسبت به سایر کشورهای پیشرو، حوزه‌ای کم تجربه و جدیدالتأسیس است و پژوهش‌هایی هم که در داخل کشور به بررسی این موضوع پرداخته‌اند دارای ضعف‌های بسیاری است. این کمبود درحالی است که شکاف نسلی و موضوعات مرتبط با آن، از ضرورت و اهمیت بالقوه‌ای برخوردار است. بنابراین بخشی از اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر، به اهمیت و ضرورت انجام مطالعات مرتبط با شکاف نسلی مربوط می‌شود (اهمیت علمی پژوهش).

یکی از دلایل اصلی اهمیت یافتن موضوع شکاف نسلیها، پاشیدگی اجتماعی احتمالی بر اثر شکاف نسلی است که می‌توان آثار آن را در ارتباطات اجتماعی میان افراد خانواده مشاهده کرد. همچنین اختلال در فرآیند همانندسازی^۳ و وقفه در الگوپذیری جوان و نوجوان، کاهش فصل مشترک‌های عاطفی و کاهش دلبستگی نسل جوان به فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی نسل بالغ، کاهش وفاق و اجماع بر سر سنت‌های کهن و تأخیر در جریان جامعه‌پذیری، از جمله مواردی هستند که شکاف نسلی را به عنوان یک مسأله اجتماعی مطرح می‌سازند (حقیقتیان و عباسی، ۱۳۸۹: ۱۷۶).

از این رو با توجه به موارد فوق این ضرورت احساس گردید که باید به بررسی دلایل ایجاد شکاف بین دو نسل والدین و فرزندان و از سوی دیگر کاهش آن پرداخت. به شکلی که با توجه به پیشرفت و توسعه جامعه همگام با زمان، به معماری جامعه‌ای امن و توأم با آرامش و درک بین دو نسل بپردازیم. به صورتی که در پرتو آن نسل جوان نگاه خود را از «بیرون» به «درون» و از «گسست» به «پیوست» معطوف بدارد.

از سوی دیگر می‌توان از لحاظ کاربردی نیز به بیان ضرورت و اهمیت انجام پژوهش حاضر پرداخت. بدین ترتیب که با شناخت نظام ارزشی در والدین و فرزندان می‌توان تفاوت‌های موجود میان این دو نسل را شناخت و در جهت کاهش شکاف نسل‌ها آگاهی‌های لازم را بدست آورد. در واقع بررسی علل و عواملی که موجب تفاوت و احتمالاً تضاد در

1- Research necessity & importance
2 - generation discontinuity
3 - assimilation